

לימוד התורה וידיעת התורה

ברכות לה, ב

תנו רבנן ואספת דגנך מה תלמוד לומר, לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיו, יכול דברים ככתבן, תלמוד לומר ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל. רבי שמעון בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים ... אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן ... דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי, זו וזו נתקיימה בידן.

מנחות צט, ב

אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות לא ימוש ספר התורה הזה מפיו. א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש.

הלכות תלמוד תורה

א, ד: כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת, ודרשו חכמים שלא תאמר למדתי הלכות די לי, תלמוד לומר כל המצוה, למוד הלכות ואגדות ומדרש, שהוא התלמוד שמפרש טעמי ההלכות שבמשניות וברייתות, ומקורם בדרשות הפסוקים שבתורה, וההלכות שאין להן דרשה בפסוקים הן קבלה הלכה למשה מסיני או מסברא, והכל ניתן למשה מסיני.

ג, ב: חייב הוא מן התורה לקבוע לו עת גדולה לתלמוד תורה בכל יום כמו חצי היום לפחות, מלבד לימוד הלילה, ולא יעסוק במלאכה כל היום או רובו, שנאמר ודברת בס', והלא כבר נאמר ושננתם ומה תלמוד לומר ודברת בס', שלא יהא כל דיבורך אלא בס', כלומר שתעשה עיקר ולא טפלה ועל כן חייב לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי.

ג, ג: מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי, יעשה מלאכה בכל יום מעט כדי חייו בלבד, ויסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו, כמו שאמרו חכמים כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל.

ג, ד: וכל זה בתלמיד חכם שלמד או שדעתו יפה ומצליח בתלמודו ויוכל להיות תלמיד חכם ללמוד כל התורה שבעל פה מהתלמוד והפוסקים ... אבל מי שלא הגיע למדה זו ... אינו חייב להיות חי צער ולעשות מלאכתו עראי ... יוצא ידי חובתו בקביעות עתים לתלמוד תורה לקיים מה שכתוב והגית בו יומם ולילה בקביעות עתים ביום ולילה ... ושאר כל היום יעסוק במשא ומתן כדי שיוכל להחזיק ידי תלמידי חכמים שהם לומדי התורה יום ולילה ... וגם יוכל למלאות מחסורי בניו ובנותיו בהרחבה קצת ... ואם אירע לפעמים גודל טרדה במשא ומתן עד שלא יוכל ללמוד כל העת הקבוע לו ביום וכן בלילה, יוכל לצאת ידי חובת מצות והגית בו יומם ולילה אפילו בלימוד מועט, כמו פרק אחד ביום וכן פרק אחד בלילה. ובשעת הדחק שהטירדה גדולה יותר מדאי ואין לו פנאי אפילו פרק אחד, יוכל לצאת ידי חובתו בקריאת שמע שחרית וערבית לקיים מצות והגית בו יומם ולילה, ביום ההוא שהוא שעת הדחק ואי אפשר בענין אחר.

ג, ה וכל זה במתפרנס ממעשה ידיו ממש, אבל אם מלאכתו נעשית על ידי אחרים, וכן המתפרנס מהצדקה של קהל או יחידים, חייב לעסוק בתורה יומם ולילה ממש בכל ענין, ואינו יוצא ידי חובתו כלל מן התורה בקביעות עתים, גם אם דעתו קצרה ללמוד טעמי ההלכות. שהרי נאמר בתורה סתם על כל אדם מישראל ודברת בס' בשבתך בביתך ובלכתך בדרך וגו', ופירשו חכמים לעשותם קבע ועיקר ומלאכתו עראי כשצריך למעשה ידיו, אבל דברים בטלים כלל לא. ואם שח עובר בעשה שנאמר ודברת בס' ולא בדברים בטלים.

ג, ו: וגם המתפרנס ממעשה ידיו, ואפילו תורתו עראי בקביעות עתים, לא הותר לו מן התורה אלא לעסוק בעסקיו שהם צרכי פרנסתו ומשא ומתן ממה שאמרה תורה ואספת דגנך, אבל לא בדברים בטלים לגמרי, בין לדבר בין לשמוע, כי בכל עת שאינו עוסק בפרנסתו חייב לעסוק בתורה בכל עת שאפשר לו.

ג, ז: ולא בדברים בטלים בלבד אלא אפילו בחכמות העולם אסור לעסוק שנאמר ודברת בס' שלא תערב עמהם דברים אחרים.

ד, ו: מצות והגית בו יומם ולילה שהותרה מכללה במה שנאמר ואספת דגנך וגו', אמרה תורה הנהג בהן מנהג דרך ארץ, ויוכל לצאת ידי חובתו בקביעות עתים ביום ולילה, ואפילו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית בשעת הדחק כשאין לו פנאי מפני טרדת פרנסתו שהיא חיי הגוף.

ג, קו"א א: והנה חילוק זה שבין מצות ידיעת התורה כולה למצות והגית בו יומם ולילה ... דברכות מיירי בתחלת לימודו שלא למד עדיין כל התורה כולה ... ובמנחות מיירי ... שלמד כבר כל התורה כולה ויודעה היטב, רק שצריך לקיים מצות לא ימוש, בפרק אחד לרבי אמי, ובקריאת שמע שחרית וערבית לרשב"י.